

Oslo 25/5-2023

NBUs innspill til en nasjonal leselestestrategi ref. 22/3333

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere (NBU) vil gjerne få applaudere Kultur- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet for iverksettelsen av den etterlengtede leselestestrategien. Vi vil også takke for muligheten til å få gi både muntlig og skriftlig innspill. Vi har forsøkt å svare konkret på departementenes spørsmål.

Spørsmål 1: Hva mener dere er de tre største utfordringene knyttet til lesing og leselest?

- Distrasjoner. Teknologi som konkurrerer om oppmerksomheten.
- For store forskjeller blant norske skolebibliotek, herunder bemanning og sortiment.
- Manglende lesekultur i hjemmet. Behov for voksne leseforbilder.

Vi lever i en gjennomdigitalisert verden, der enorme, kommersielle aktører kjemper om nåtidens viktigste valuta: Oppmerksomheten vår. Å sette seg ned med en bok er i direkte konkurranse med sosiale medier som Tik Tok og innholdslieferandører som Netflix og YouTube. Å bruke tid og energi på lesing, det vil si en aktivitet som krever noe av oss, i form av konsentrasjon og fokus, er dermed et stadig vanskeligere hinder å forsere. Når vi i tillegg ser at skjermbasert læring har fått en viktig plass i skolehverdagen, står vi overfor en voldsom utfordring.

Om vi skal få de yngste til å lese må vi tilby dem litteratur som treffer hver enkelt. Den finnes en bok for alle, men da holder det ikke vi har forfatterere som skriver, men bøkene må også gjøres tilgjengelig og formidles til leserne. For barn og ungdom bør dette hovedsaklig skje i skolen, da ikke alle elever er privilegerte nok til å komme fra såkalte "lesende hjem". Det er et for stort i spenn i skolebibliotektilbudet, herunder tilfanget av nye bøker og hvorvidt bibliotekene er bemannet tilstrekkelig med bibliotekarer som kan formidle litteraturen.

2. Hva vil være de tre viktigste målgruppene for strategien?

- Elever i grunnskolen: Legge grunnlaget for at befolkningen blir varige lesere.
- Ungdom: Fokus på gutter og lesing. Unngå negativ stigmatisering. Mangfold.
- Foreldre: Leseforbilder, regulering av skjermbruk.

De fleste leser, men hvor mye vi leser vil variere i løpet av livet. Ungdom oppdager andre interesser og aktiviteter, småbarnsforeldre har nok med å få hverdagen til å gå i hop. Men undersøkelser viser at de fleste ønsker å finne tilbake til lesingen. En leselest som hos de fleste av oss blir etablert i de første årene på skolen. Vi tror derfor at et viktig fokusområde er å legge grunnlaget for et liv med lesing nettopp i grunnskolen. Når barn blir til ungdom, må vi nok erkjenne at det vil være et visst frafall, men om grunnlaget er lagt, vil veien tilbake til lesingen være kortere. Vi må unngå negativ stigmatisering av ungdommenes lesevaner, særlig guttene. Man kan gjerne fokusere på lesing som noe lystbetont og nyttig, men også med erkjennelse om at lesing tross alt krever innsatsvilje. Å finne veien tilbake til lesingen *må* ikke være friksjonsfritt. Som barne- og ungdomsbokforfatteren Michael Stilson nylig

skrev i en kronikk i Adresseavisa: "Skal vi få barn og ungdom til å lese må vi vise dem vei inn i ubehaget, gi dem verktøy for å håndtere motstanden og insistere på at de skal fortsette, selv om det kan gjøre vondt og føles uforståelig iblant. Etter hvert vil de kanskje oppdage magien i det å møte motstanden, forsvinne inn i en bok og ut av vante tankespor."

Mangfoldsperspektivet er også viktig i et leselystperspektiv. Vi har behov for et større mangfold av bøker en bok som treffer alle unge, uavhengig av etnisitet, kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, funksjonshemninger, legning, mental helse osv. Vi behøver forskjellige stemmer som i større grad representerer alle stemmer i samfunnet. Her er forfatterutdanningene en glimrende rekrutteringsarena, som f.eks. Norsk Barnebokinstituttet.

Det er viktig å ikke glemme de voksne i en nasjonal leselyststrategi. Her er det nyttig å heller snakke om *lesekultur*. Hvis vi ønsker at de yngre skal lese, må vi voksne gå foran som rollemodeller. Lesing må inn i hverdagen som en like selvfølgelig prioritet som middag, barne-TV og tannpuss. Leselyststrategien må rette seg direkte mot voksen; få oss til å legge ned mobilen og fjernkontrollen og heller ta fram boka. Ikke bare på sengekanten og ferier, men i sofaen sammen med familien.

3. Hva bør de tre viktigste tiltakene i strategien være?

- Styrking av skolebibliotekene, herunder styrking av innkjøpsordningene for skolebibliotek, styrking av kompetanse og arbeidsvilkår for skolebibliotekarer. Minstekrav til skolebibliotek.
- Bedre rammevilkår for forfattere, som igjen vil føre mer mangfoldig litteratur.
- Styrking av leseorganisasjonene, herunder leseprosjekter.

Skolen er den eneste fellesarena der det kan garanteres demokratisk lik tilgang for alle barn, uavhengig av geografi og sosioøkonomisk bakgrunn. Tilgang på ny og god litteratur er avgjørende for å skape leselyst, men vi er også avhengige av profesjonelle formidlere av litteraturen. Det må innføres et minimumskrav (en lovfestet standard) for skolebibliotek, herunder i hvor stor grad det er bemannet av fagfolk, og hvor ofte klassene har øremerket tid til å besøke biblioteket. Når minstekravet og infrastrukturen er på plass, bør innkjøpsordningen for skolebibliotek åpnes opp for alle skoler i landet. Det er også behov for en generell styrking av alle innkjøpsordningene for barn- og ungdomslitteratur. Særlig innkjøpsordningene for tegneserier, som har hatt en renessanse hos norske barn de siste årene, må styrkes betraktelig. Innkjøpsordningene er et gode som ikke bare er for leserne, men også forfatterne. Et mangfold av bøker, som kan treffe et mangfold av lesere, krever gode arbeidsvilkår for forfatterne. Et viktig virkemiddel her, er flere stipendjemler til barne- og ungdomsbokforfattere. Et annet virkemiddel er å åpne for en høyere andel av litteratur og forfatterbesøk i Den kulturelle skolesekken (DKS).

Leseorganisasjonene Foreningen Iles og Leser søker bok, må gis et vedvarende økonomisk løft over statsbudsjettet, så de får den økonomiske tryggheten og forutsigbarheten som de behøver for å være spydspissene i leselystarbeidet. NBU er en av flere aktører som har utredet muligheten for å etablere én felles leseorganisasjon. Det er et behov for én samlende leseorganisasjon som kan fungere som et kontaktpunkt for organisasjonslivet, bokbransjen, academia og politiske

myndigheter. Vår klare oppfordring er at politiske myndigheter viser vilje til å bygge opp under et slikt initiativ, om det skulle bli en realitet.

4. Har dere gode eksempler på hva som bidrar til leselyst?

- Fokus på lesing som en viktigere del av skolehverdagen.
- Lesekampanjer.
- Formidling av litteratur i f.eks. DKS, litterarhus- og festivaler.
- Leseambassadør: En rollemodell som treffer de yngste målgruppene.
- Formidling av litteratur gjennom andre kanaler som f.eks. BookTok.

Lesing må bli en viktigere del av skolehverdagen, f.eks. ved å sette av tid til dybelesing i ukeplanen. I kjølvannet av den midlertidige innkjøpsordningen for skolebibliotek, viste spørreundersøkelser at ordningen hadde en positiv effekt på lesevanene til elevene. God tilgang på litteratur i skolen, samt gode formidler er viktige for å øke leselysten. Men også andre virkemidler har en god effekt. Leselystkampanjer som f.eks. Bokslukerprisen og Uprisen i regi av Foreningen !les skaper et engasjement for bøker. Gjennom forfatterbesøk, f.eks. gjennom Den kulturelle skolesekken, får elevene en unik mulighet til å få et mer personlig møte med litteraturen, skriveprosessen og forfatternes inspirasjonskilder og forbilder i oppveksten, som kan være inspirerende for elevene. I andre land som Sverige har hatt de gode resultater med en Leseambassadør, et leseforbilde, gjerne en ung person som evner å møte barn og ungdom på deres egne premisser. For å sitere den svenske leseambassadøren Nioosha Shams på nettstedet Periskop: "Sluta tjata!". Det er også betimelig å nevne alternative kanaler som fører til leselyst. BookTok-emneknaggen på TikTok ha fått stadig flere ungdommer til å krysse dørterskelen i norske bokhandler, foreløpig på jakt etter engelskspråkelige bøker, men man bør ikke undervurdere disse kanalene som en kilde til inspirasjon.

5. Er det andre viktige områder vi må huske på?

- Langsiktig strategi.
- Fokus på en lesekultur på tvers av hele samfunnet og hele befolkningen.
- Felles database for statistikk og forskningsmateriale.

En vellykket leselyststrategi må være en langsiktig strategi, med et tydelig mål om å styrke den generelle lesekulturen i Norge. Likevel bør det etableres målbare etapper underveis, for å evaluere om strategien treffer godt nok, og hvor det bør iverksettes endringer. Der det behøves en økonomisk styrking (se punkt 3), må tiltakene også være treffsikre, langsiktige og forutsigbare. Det bør etableres et felles statistisk grunnlag som kan benyttes i videre arbeid.